

סנהדרין ס

משה שווערד

1. שו"ת הלכות קטנות חלק א סימן ס

שאלה מי שברך שהחיינו על שני מיני פירות ואח"כ ראה פרי מורכב משניהם מהו שיחזור ויברך שהחיינו. תשובה אם המורכב הוא מין במינו פשיטא דלא יברך דאין כאן פנים חדשות ואם הוא מין בשאינו מינו אפשר דאין לברך עליו שכל דבר שעשו בני אדם נגד רצון הבורא איך יאמר שהחיינו לראות דבר זה ואף על גב דמותרים באכילה גזירת הכתוב אבל לברך על הראיה לא מסתברא.

2. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן נח

ולדינא כיון שלהמחבר ורמ"א ורוב האחרונים צריך לברך בכל אופן אף אם נחשב מאותן המינים, ולהסוכרין דאין מברכין אם הוא ממין אחד אף שמשונה בטעם ומראה נמי הא יש טעם גדול שתלוי לענין שהחיינו בחשיבות העולם כדלעיל ולכן יש לברך מעצם הדין שהחיינו ולא נפטר בשביל שבירך על המינים ולהיפוך. אבל אני מסופק מטעם אחר דאולי כיון שפרי זה בא ע"י איסור לא שייך לברך שהחיינו לראות פרי זה, שהוא נדמה כמברכין שזכינו לראות שאיכא עוברי עבירה, ואף שכשר למצוה לרוב הפוסקים שחולקין על הלבוש שפוסל אתרוג מורכב מטעם דנעבדה בו עבירה, עיין בט"ז שם ס' תרמ"ט, מ"מ לברך שהחיינו שהוא לשמוח על שאיכא פרי זה שבא ע"י עבירה אולי לא נאה לברך על זה, ולכן טוב לאכול אותם עם עוד פרי חדש ולברך על אותו הפרי ולצאת בזה גם על פרי זה. ידידו, משה פיינשטיין.

3. מרגליות הים

ו. חתם ושמרתם את חקותי דהשתא, הכא את חקותי תשמרו חקים דמעיקרא תשמרו. יעוין בהתורה והמצוה מהג"ר מלבי"ם לתו"כ ויקרא י"ט ו"ט אות מ"ד שדרך לשון עברי להקדים את הפעל אל השם כו' והנה כתיב הכא את חקותי תשמרו (במקום "תשמרו את חקותי") הקדים השם אל הפועל לפי שמוסב על חוקים שנאמרו כבר אותם תשמרו כו' עיי"ש.

4. מרגליות הים

ט. אראב"י אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות, לאפוקי בן שתי אותיות דלא כו'. מוכח לכאורה דאיירי בשם בן ד' אותיות היינו יו"ד ה"א ו"ו ה"א ב"ה. ואשמעינן לאפוקי בן שתי אותיות היינו יו"ד ה"א אע"פ שהוא שם בפנ"ע עכ"ז אינו חייב עליו אבל אם יפרש שם בן ד' אותיות היינו אל"ף דל"ת נר"ן יו"ד הרי אין בו שם בן שתי אותיות דהרי א"ד אינו שם כלל ועמש"כ להלן.

5. מרגליות הים

י. מ"ד עד דאיכא שם רבה כו'. ברש"י דלא בעינן שם המפורש בן מ"ב אותיות, וע' רש"י עירובין י"ח סע"ב מכלל דשם בן ארבע אותיות ושם המפורש לא לכל הנשמה ניתן אלא לכהנים בלבד כו'. מוכח דשם בן ד' אותיות אינו שם המפורש דהוא כאמור בן מ"ב, וראה תוס' ע"ז י"ח רע"א ד"ה ההוגה את השם, וע' שו"ת

6. רמב"ם יד החזקה הלכות עבודת כוכבים פרק ב

(*) כל השומע ברכת השם חייב לקרוע ואפילו על ברכת הכינויין חייב לקרוע והוא שישמענה מישראל אחד השומע ואחד השומע מפי השומע אבל השומע מפי העובד כוכבים אינו חייב לקרוע ולא קרעו

אליקים ושבנא אלא מפני שרבישקה היה ישראל מומר כל העדים והדיינים סומכים את ידיהם אחד אחד על ראש המגדף ואומר לו דמך בראשך שאתה גרמת לך ואין בכל הרוגי בית דין מי שסומכים עליו אלא מגדף בלבד שנאמר וסמכו כל השומעים את ידיהם:

7. שו"ע יו"ד סימן שמ

(לט) השומע ברכת השם, ואפילו ברכת הכינוי (רמב"ם פ"ב מהלכות עבודת כוכבים ד"י) (אפילו אמרו בלשון לעז הוי ככינוי) (נ"י פרק ארבע מיתות), חייב לקרוע, והוא שישמענה מישאל. (וי"א דבזמן הזה מומר דינו כעובד כוכבים) (ג"ז שם). ואפילו השומע מהעדים היאך בירך פלוני, חייב לקרוע. והעדים אינם צריכים לקרוע פעם אחרת. הרואה ס"ת שנשרף, או תפילין, או אפילו מגילה אחת מהנביאים או מהכתובים, קורע שתי קריעות. ודוקא ששורפין אותה בזרוע, וכמעשה שהיה:

8. רשימות שיעורים

דף ס. גמ'. איכא דאמרי אמר רב אחא בר יעקב שמע מינה שם בן ארבע אותיות נמי שם הוא. פשיטא, יכה יוסי את יוסי תנן מהו דתימא עד דאיכא שם רבה, ומילתא בעלמא הוא דנקט קא משמע לן.

עיין ברש"י (ד"ה שם בן ארבע אותיות) וז"ל שם הוא ולא בעינן שם המפורש בן ארבעים ושנים אותיות עכ"ל. ועיין בחכמת שלמה שדייק דרש"י סובר כשיטת ר' האי גאון ז"ל דשם של מ"ב הוי שם המפורש. אמנם הרמב"ם פסק דשם הוי"ה הוא שם המפורש וכמש"כ (פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ב) וז"ל השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א והוא השם המפורש עכ"ל, ובפי"ד מהל' נשיאת כפים (ה"י) וז"ל ואומר את השם ככתבו והוא השם הנהגה מיו"ד ה"א וא"ו ה"א, וזה הוא השם המפורש האמור בכל מקום, ובמדינה אומרים אותו בכינויו והוא באל"ף דל"ת וכו' עכ"ל. ולפי הרמב"ם שם מ"ב אותיות אינו אלא כינוי (עיין ברמב"ם פ"ו יסודי התורה ה"ה, ובמורה נבוכים ח"א פס"ב) ושם המפורש הוא רק שם הוי"ה. ונראה דלרש"י ההוא בגמ' "עד דאיכא שם רבה" ר"ל שם מ"ב אותיות וקמ"ל דחייב אף בשם הוי"ה. ואילו להרמב"ם ההוא היא דיתחייב רק בשם הוי"ה, וקמ"ל דחייב אף על שם אדנות. ועיין ברמב"ם (פ"ב מהל' עבודה זרה ה"ז) וז"ל ואלו הן דיני המגדף, אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות שהוא אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד ויברך אותו בשם

מן השמות שאינם נמחקים שנאמר ונוקב שם ה' על השם המיוחד חייב סקילה ועל שאר הכינויים באזהרה, ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם יו"ד ה"א וא"ו ה"א ואני אומר שעל שניהם הוא נסקל עכ"ל. ונראה דמקורו מסוגיין, וכמש"נ.

9. מרגליות הים

יא. והנה ברמב"ם הל' ע"ז פ"ב ה"ז כותב אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את השם המיוחד של ד' אותיות שהוא אל"ף דל"ת נון יו"ד כו' ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם יו"ד ה"א וא"ו ה"א ואני אומר שעל שניהם הוא נסקל, ולפ"ז הפי' מ"ד עד דאיכא שם רבה היינו יו"ד ה"א וכו' קמ"ל דשם בן ד' היינו גם כקריאתו באל"ף דל"ת וכו', וע' בנו"כ הרמב"ם שהאריכו בבירור שטתו, ובס' סדר משנה מהגרז"ו בוסקוביץ כ' שלכן פי' הרמב"ם דשם רבה היינו יו"ד ה"א כו' וממילא דסתם שם בן ד' היינו באל"ף דל"ת כו' ולא כרש"י דשם רבה היינו שם מ"ב שאו סתם שם בן ארבע היינו ביו"ד ה"א כו' משום שהרמב"ם לשיטתו במו"נ ח"א פס"א דכל השמות אפי' שם בן מ"ב כולם הם למטה במדרגת הקדושה מהשם הקדוש הו"ה ב"ה וב"ש, וכן היא דעת המקובלים דשם הו"ה ב"ה הוא עיקרא ושרשא דאילנא של כל השמות הקדושים וא"כ מאי קאמרו דהוי אמינא דעל שם הו"ה ב"ה לא יהיה חייב עד דאיכא שם רבה דהוא שם בן מ"ב אותיות והלוא אם הוא חייב על שם מ"ב כ"ש דחייב ע"ש הו"ה ב"ה דרם ונשגב הוא בקדושתו לכן פי' הרמב"ם דסתם שם בן ארבע היינו שם אדנ"י ושם רבה היינו שם הו"ה ב"ה ויתעלה כו' עי"ש.

10. מרגליות הים

יב. ועיון בירושלמי יומא פ"ג ה"ז עשרה פעמים היה כה"ג מזכיר את השם ביוה"כ כו' הקרובים היו נופלים על פניהן הרחוקים היו אומרים בשכמ"ל, אלו ואלו לא היו זזים משם עד שהוא מתעלם מהם זה שמי לעולם (שמות ג') זה שמי לעלם, ואם העם העומדים

בעזרה ושומעים את השם הנכבד והנורא מפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה וטחרה הסיבו מן השמים שלא היו זזים מבית המקדש עד שהיו שוכחים מכ"ש שלא הגיעה ידיעת השם בצרופיו ונקודיו ללבו הטמא של המגדף וע"כ שחייב בנקבו השם ככתבו ונקודו הרגיל וידוע לכל מי שידוע לקרוא בספר, וראה בס' תפארת זיו ס' ד' אות י"ג שהוכיח מדנקטו עד שיברך שם בן ארבע אותיות לאפוקי בן שתי אותיות כו' ואם באמרם בן ארבע אותיות הכוונה רק יו"ד ה"א כו' הו"ל"ל שם המפורש ולאפוקי שם אדנ"י שגם הוא בן ד' אותיות, אלא מוכח שבאמרם בן ד' אותיות באמת שניהם בכלל הכתוב והקרי של שם הו"ה ב"ה וכו', וראה מה שהאריכו בענין זה בס' צרור החיים

11. שערם מצויינים בהלכה

המפורש. ובטור (או"ח סי' תרכא) הביא בשם הרא"ש, דבירודי יוה"כ היה מזכיר השם ככתבו, והוא שם הנקרא שם המפורש, והוא מקור לכל השמות, וכולם נאצלים ממנו, ועליו נאמר ההוגה את השם באותיותיו נעקר מן העולם, אבל רב האי גאון ס"ל שהיה אומר שם בן מ"ב אותיות, ועדיין מצוי הוא בישיבה בקבלה וידוע הוא לחכמים. ובתשו' הרדב"ז (ח"ה סי' לד) כתב, דשם בן ד', ושם בן י"ב, ושם בן מ"ב, כולם שם המפורש הם כו', עי"ש באריכות. וכבר הבאנו דבריו במס' קידושין

12. מרגליות הים

יג. עומדים מנ"ל. בערל"ג הצ"ע דילמא היו צריכים לעמוד משום הקריעה דמבואר במוע"ק כ' ע"א דאין קריעה אלא מעומד כו' אמנם זהו רק גבי קריעה על המת דהתם כתיבה גבי איוב ודוד אבל בברכת השם דלא כתיבא מנ"ל כו' עיי"ש.

13. רשימות שיעורים

דף ס. גמ'. נגמר הדין כו'. עומדין מנלן אמר רבי יצחק בר אמי דאמר קרא ואהוד בא אליו והוא ישב בעלית המקרה אשר לו לבדו ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא, והלא דברים קל וחומר, ומה עגלון מלך מואב, שהוא נכרי ולא ידע אלא בכינוי עמד, ישראל ושם המפורש על אחת כמה וכמה.

לכאורה צ"ע מדוע עומדין רק בשמיעת שם הוי"ה בלבד ולא בשמיעת כל שם, והרי עגלון עמד בשמיעת שם אלוקים, ומדוע לא נלמד מיניה בלא ק"ו דיש לעמוד לכל ד' שמות. וי"ל דלעכו"ם לא נמסר שם המפורש אלא הכינויים דהיינו ד' שמות שאינם נמחקין בלבד, ולידיהו השם אלוקים הוי כשם המפורש לדין.

14. שיעורי ר' דוד מסכת סנהדרין דף ס עמוד א

תתטז) אי דין עמידה הוי מחמת הקריעה, או מחמת השמיעה גמ' עומדין מנלן, א"ר יצחק בר אמי דאמר קרא ואהוד בא אליו וכו'.

והנה המנ"ח (מצוה ע' סק"י) כתב, דמהגמ' הכא מוכח, דהא דהדיינין עומדין, אינו משום הקריעה, אלא דהוי דין עמידה מחמת עצם השמיעה. דאי נימא דהדין עמידה הוי רק מחמת הקריעה, מאי פריך עומדין מנלן, ומשני דילפינן מאהוד, הא קי"ל במו"ק (דף כ ב) דקריעה מעומד מקרא אחר. אלא ע"כ דהכא הוי עוד דין עמידה, דבשעה ששומעין צריכין ג"כ לעמוד מקרא דאהוד.

והרמ"ה הוסיף, דאין זה דין דוקא במגדף, שצריכין לעמוד כששומעין "גידוף", דהא אהוד לא הוי מגדף, אלא דהוי דין דבשעה ששומעין את "השם", צריכין לעמוד.

ואכן כתב [המנ"ח] דמלשון המשנה היה משמע דצריכין לעמוד רק אח"כ בשעה שקורעין, דהא קתני נגמר הדין אומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש, והוא אומר, והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין, דמשמע דבשעה שהעד אומר אין צריכין לעמוד, רק אח"כ כשקורעין צריכין לעמוד.

מ"מ כתב דבגמ' מוכח דאיכא שני דיני עמידה [כמ"ש], חדא בשעה ששומעין את השם, ואח"כ צריכין לעמוד בשעת הקריעה מחמת דין קריעה מעומד.

ואכן הקשה על לשון הרמב"ם (פ"ב מהל' ע"ז ה"ח) שכתב סתמא כלשון המשנה. והרי הרמב"ם הוא פוסק, והיה לו לפרש דבריו דגם בשעת האמירה שלו, צריכים לעמוד.

וכתב עוד, ולפי"ז לאו דוקא ב"ד, אלא כל השומע ושומע מפי שומע, צריכים לעמוד מהאי קרא דעגלון, ובשעת הקריעה צריך ג"כ להיות מעומד, כדין קריעה, כן נראה לי ברור בעזה"י, עכ"ל.

וצ"ע דהא במשנה וברמב"ם כתבו דהדיינין עומדין, והמנ"ח כתב דלאו דוקא ב"ד, אלא כל השומעין.

15. רשימות שיעורים

ושבח לשם השם (381). וצ"ע אליבא דהרמב"ם דשם אדנ"י מהוה קיום קריאת שם המפורש למה אין חיוב לעמוד ולומר בשכמל"ו כשמיצת שם אדנ"י.

דף ס. גמ'. אמר רב יהודה אמר שמואל השומע אזכרה מפי הנכרי אינו חייב לקרוע.

לפום ריהטא י"ל דהטעם שהשומע אזכרה מפי עכו"ם אינו חייב לקרוע היינו משום דקיי"ל שאין קורעין אלא על שם המפורש, ובעכו"ם ליכא חלות שם המפורש ואפילו אם אמרו, ומשונה א"צ לקרוע. אך יש לדחות פירוש זה דבהמשך הגמ' איתא "ואמר רב יהודה אמר שמואל אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד, לאפוקי כינוי דלא, ופליגי דרבי חייא בתריוהו, דאמר רבי חייא השומע אזכרה בזמן הזה אינו חייב לקרוע, שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים. ממאן אילימא מישראל מי פקירי כולי האי, אלא פשיטא מנכרי, ואי שם המיוחד מי גמירי, ומשמע דאילו גמירי העכו"ם את שם המפורש אזי חייבין לקרוע על אמירת שם המפורש ע"י עכו"ם. אמנם עיין ברמב"ם (פ"ב מהל' עבודה זרה ה"י) וז"ל כל השומע ברכת השם חייב לקרוע ואפילו על ברכת הכינויין חייב לקרוע והוא שישמענה מישראל, אחד השומע ואחד השומע מפי השומע חייב לקרוע, אבל השומע מפי העובד כוכבים אינו חייב לקרוע ולא קרעו אליקים ושכנא אלא מפני שרבשקה היה ישראל מומר עכ"ל. ודבריו צ"ב דפסק שחייבין לקרוע אף על שמיצת ברכת כינויין (כלומר א' מז' שמות שאינן

נמחקין) ומ"ש דאין קורעין על שמיצת ברכת השם מפי עכו"ם. וי"ל דיטוד הדין שאין קורעין על שמיצת גידוף מפי עכו"ם הוא משום שרק גידוף מפי ישראל מהוה מרידה בהקב"ה שמחייב קריעה משא"כ בעכו"ם. ודומה לדין שבירושלמי (מובא בתוס' מועד קטן דף כו. ד"ה לא אמרו) שאין קורעין על שריפת ס"ת אא"כ נשרף ע"י ישראל, ולא כשנשרף ע"י עכו"ם. ועיין ברמב"ם (פ"ט מהל' אבל ה"ט) וז"ל ומניין שקורעין על ספר תורה שנשרף, שנאמר ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה וגו' עד תם כל המגילה על האש אשר על האח ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם המלך וכל עבדיו, מכלל שחייבין לקרוע, ואין חייבין לקרוע אלא על ספר תורה שנשרף בזרוע כמעשה שהיה, וכו' עכ"ל. ונראה דמש"כ הרמב"ם כמעשה שהיה כוונתו לס"ת שנשרף ע"י ישראל וכיהירושלמי הנ"ל. וצ"ע בזה דאם שריפת ס"ת מחייבת קריעה מ"ש מי שרפו. ועכצ"ל דאין החיוב קריעה מפאת עצם שריפת התורה, ואם ח"ו ישראל רואה שריפה בבית הכנסת ונשרף הס"ת אינו חייב בקריעה, אלא חיוב קריעה הוא משום מעשה מרידה בהקב"ה שישנה בשריפת הס"ת, ולכן דוקא כששרפו ישראל חייבין לקרוע, דרק מרידת ישראל בה' ע"י מעשה של שריפת ספר תורה מחייבת קריעה, וזוהי כוונת הגמ' (מ"ק כו.) "לא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה". וי"ל דה"ה במגדף שאין הקריעה על עצם שמיצת לשון הגידוף וברכת השם, אלא חיוב קריעה הוא משום ראיית מעשה מרידה בה' של הגברא המגדף, ומשונה י"ל חילוק בין שמיצת מפי ישראל

לשמיצת מפי עכו"ם, דרך כששומע גידוף מפי ישראל חייב בקריעה.

16. מרגליות הים

טו. אר"י א"ש השומע הזכרה מפי העכו"ם כו'. בשאלות פ' אמר שאלתא ק"י ברם צריך השומע הזכרה מפי העכו"ם מי מחייב למיקרע או לא. מי אמר משום כבוד שמים הוא ואפי' עכו"ם נמי חייב לקרוע או דילמא כיון דמעיקרא כפרין וקיימין לאו מילתא חדתי הוא דקא שמע ולא מחייב למקרע כו'. ובהעמק שאלה שם דשמואל ס"ל דמשום כפירת הישראלי להכעיס יש לקרוע כמו על מיתתו כדאיתא במדרש והובא בפירש"י ויצא בן אשה הישראלית מהיכן יצא מעולמו יצא (ע' ס' חסידים ס"י ק"ץ ובמקור חסד שם) ואע"ג דמומר כבר נתפקר מ"מ עד עתה היה לתיאבון ועוד לא העזי הרשע כולי האי אבל השומע מן העכו"ם דמעיקרא כפרין וקיימין לא, ור"ח סובר דמשום כבוד השכינה היא וכמו הרואה ס"ת שנשרף במוע"ק כ"ה א' וא"כ אפי' שומע מן העכו"ם חייב עיי"ש ובס' חסידים מק"נ ס' תתתקמ"ד וראה שם ס' תתתרי"ח.

17. יד רמה על סנהדרין דף ס/א

ואין קורעין אלא על השם המיוחד בלבד לאפוקי כינוי דלא, ופליגא דר' חייא בתרומיהו דא"ר חייא השומע הזכרה בזמן הזה, שאין אימת סנהדרי מוטלת עליהן ותדירין לגדף, אינו חייב לקרוע, שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד כולו קרעים. ודייקינן עלה ממאן, כלומר אילימא מישאל מי פקרי בעבירה כולי האי, לגדף תדיר דקא חיישת שמא יתמלא הבגד כולו קרעים, אלא לאו מגוי, ושם המיוחד מי גמירי רובייהו, כדי שיהו תדירין לגדף בו, אלא אלא לאו בכינוי וש"מ דבתר חדא זימנא הוא דלא קרעינן מאחר דחזינן דפקרי' ביה כולי האי שמא יתמלא כל הבגד כולו קרעים קרעים, אבל לכתחילה מקמי דתתבר מילתא דרגילי ביה תדיר היכא דאשמעינן הזכרה מפי גוי ואפי' בכינוי קורעין ש"מ. ויעוין ביומא כ' ע"א אמרו לו א"כ אין לדבר סוף ובגהש"ס שם.

18. מרגליות הים

יט. דארי"ח השומע אזהרה בזה"ז אינו חייב לקרוע בו.
ביר רמה מביא גירסא וש"מ דבתר חדא זימנא הוא דלא קרעינן מאחר
דחזינן דפקרי' ביה כולי האי שמא יתמלא כל הבגד כולו קרעים
קרעים אבל לכתחילה מקמי דתתבר מילתא דרגילי ביה תדיר היכא
דאשמעינן הזכרה מפי גוי ואפי' בכינוי קורעין ש"מ. ויעוין ביומא כ'
ע"א אמרו לו א"כ אין לדבר סוף ובגהש"ס שם.

19. שערים מצויינים בהלכה

שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד
קרעים. פרש"י לפי שהדבר תדיר, לפי
שאינ מתיראין מב"ד. כתב בתשו' חתם סופר
(חו"מ סי' קפב) שאין דנים בזמנינו המחויבים
נידוי להיות כמוחרמים, דא"כ לא נוכל
להתעסק בזה"ז עם רוב אנשי הדור, וזכר לדבר
מצינו בגמ' ורש"י כאן, לפי שהדבר תדיר ואין
מתיראין מב"ד, ולכן פסק באיש רע שהכה בן
תורה, דמותר לענות אחריו אמן וקדושה
כשמתפלל לפני התיבה, דבזמנינו שאין איש
שם על לב, ואם יהיו יחידים שלא יענו אחריו
יהיו לשחוק בעיניהם, ואין בידינו להעמיד
הדת על תילה כו' עי"ש. ומובא בפת"ש (חו"מ
סי' תה סק"א). וכבר כתבנו מזה בשמ"ב (ח"ד
סי' קפד סק"א) עי"ש.

20. שעורי ר' דוד מסכת סנהדרין דף ס עמוד א

תתיט) מ"ט צריכין להזכיר הגידוף ממש
[גמ' השני אומר אף אני כמוהו וכו' והכא כיון דלא אפשר אוקמוה רבנן אדאורייתא].
והנה לכאורה צ"ע מ"ט בעינן שיעידו בפירוש לשון הגידוף ממש. דהא שיטת הר"ן לעיל (פרק היו
בודקין) דבסתמא כשמעיד שעבד ע"ז הרי מונח בעדותו דעבד באופן שחייב, ואין צריכין לשואלו, וא"כ
ה"ה הכא כשאומרים שגידף הרי גידף באופן שחייב, ומ"ט בעינן דוקא שישמעו מהן לשון הגידוף.
ועוד דאטו אין לנו אפשרות באופן אחר איד לידע עדותו בדיוק שהגידוף היה שם בשם של ד' אותיות ואף בלא
אמירת הגידוף ממש.

21. מרגליות הים

א. ואחד המנסך במאירי (ע' רלג) והוא הדין למזמר לפניה שהזמר ממכשירי קרבן הוא. וע' לק' ס"ד ב רש"י ד"ה למ"ד מגדף זה העובד ע"ו כגון משורר לע"ו, וראה בצפנת פענח לרמב"ם הל' ע"ו פ"ג ה"ג דתליא אי עיקר שירה בפה וע' תוס' כריתות ז' ע"ב ורש"י פסחים צ"ג ב.

22. מרגליות הים

ו. והמרחץ והסך והמלביש והמנעיל. בשער אפרים סי' קס"ג מסתפק באם אחד מתחייב להלביש את חברו אם הנעלת סנדל בכלל והוכיח מדהכא שפרט מנעיל בפנ"ע מלבד מלביש ש"מ שאינו בכלל מלביש. וע' שו"ת חיים שאל סי' ע"ו סוף אות ב שהעיר דרחיצה היא בכלל סיכה ע' סוכה ט"ו ב ועכ"ז נקטו המרחץ והסך, ובס' גור אריה העיר כעין זה אם אחד מתחייב להאכיל את חברו הרי ודאי דשתיה בכלל אכילה ומחויב להשקותו ועכ"ז כתיבי קראי ויאכל וישת. וכן מצינו בלה"ב דה"ב כ"ח ט"ו וילבשום וינעלו. ויעוין במכילתא

23. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב משנה והמלביש והמנעיל. (מכאן הוכיח בתשו' שער אפרים (סי' קכד) דאין המנעלים בכלל מלבוש, דהרי חשוב מלביש בפני עצמו, ומנעיל בפני עצמו, ונפק"מ למי שנדר להלביש את חברו דא"צ ליתן לו מנעלים, וכתב שיש לדחות הראיה. וכבר הבאנו דבריו בשמ"ב וקונ"א (ח"ב סי' עב ס"ק לז) לענין הא דאיתא במס' שבת (קיג.) שלא יתא מלבושך של חול כמלבושך של

שבת, דאין המנעלים בכלל מלבוש, וא"צ להחליף מנעלים לכבוד שבת, ועי"ש שהארכנו בזה.

24. שערים מצויינים בהלכה

הפוער עצמו לבעל פעור. פרש"י מתריז רעי בפניו וזהו עבודתו, וחייב עליו מיתה. ובתשו' הריב"ש (סי' קי) הביא שיש חולקים על זה, דהא קי"ל כרבא דהעובד מאהבה ומיראה פטור [ע' לקמן סא.], וברמב"ם עכו"ם פ"ג ה"ו, וכש"כ הא דמכניז לבזוייה, אלא איסורא איכא כיון שעבודתה היא. וכ"כ בחי' רבינו יונה לקמן (סד. ד"ה אע"פ) דאם מכניז לבזוייה אסור, אבל אינו חייב מיתה כו' עי"ש. ועי' בתוס' יו"ט ובתורת חיים לקמן (שם ד"ה אע"ג) ובמנ"ח (מצוה כו.).

25. מרגליות הים

י"א. הזורק אבן למרקוליס כו'. ביד רמה כ' שלש אבנים יש בעיר ששמה מזה, זו בצד זו ואחד על גביהן ונקראין מרקוליס ועבודתה בזריקת אבנים. ואע"פ שאין עבודתה בזריקה גרידתא עד שיגלחו את ראשו ואת זקנו ויזרוק בין שוקיו לאחוריו כיון שעבודתה בזריקה כי זריק ליה מ"מ חייב.

26. שערים מצויינים בהלכה

לפי שבשני דרכים הוא נעבד. וכתב ביד רמה, ואע"פ שאין עבודתה בזריקה גרידתא, עד שיגלח את ראשו ואת זקנו ויזרוק בין שוקיו לאחוריו, כיון שעבודתו בזריקה כי זריק ליה מ"מ חייב. ועי' במוסף הערוך (ערך מרקוליס) דבלשון רומי מרקוריס שם אליל ממונה על עובדי דרכים, והיו מקימין פסל זה בפרשת דרכים עשוי מאבן, וכידו נטויה היה מורה הדרך אשר ילכו בה, וגם היו מקימים אבן אחת על שתי אחרות בפרקי הדרך, והאורחים בעברם לכבוד האליל משליכין שם אבן.

27. רש"י על סנהדרין דף ס/ב

והמקבלו עליו באלוה - ואפילו אמירה בעלמא, כגון האומר לו אלי אתה, דאיתקש לזביחה, דכתיב (שמות לב) וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל, לישנא אחרינא והמקבלו לאלוה שלא בפניו, והאומר לו אלי אתה בפניו, ותנא סיפא לגלויי רישא דאי תנא רישא הוה אמינא הני מילי בפניו, אבל שלא בפניו לא, תנא סיפא בפניו מכלל דרישא שלא בפניו ואפילו הכי חייב:

28. מרגליות הים---

ד. ובערל"ג כ' אין להקשות הא לאו שאין בו מעשה הוא די"ל דאף שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה זהו דוקא לענין מלקות דגמרינן במכות רפ"ג מלעשות אבל מיתה חייב אפי' על לאו שאין בו מעשה. וכן מוכח מדאמרינן לק' ס"ה א ר"ל אמר ידעוני לפי שאין בו מעשה ואעפ"כ נחשב במתניתין לענין מיתה. אמנם יעוין ברמב"ם הל' ע"ז פ"ג ה"ד שנקט אפי' הגביה לבנה ואמר לה אלי אתה כו' הרי דנקט מעשה הגבהה וראה בלח"מ שם וברמב"ם הל' שגגות פ"א סה"ב. וראה רש"י כריתות ג' סע"ב ד"ה הואיל וישנו בלב כו' דאלו היה מדבר במקבל ע"ז בלא השתחוואה לא מחייב כו'. ומשמע דדייקו חכא ונקטו שאמר אלי אתה היינו בנוכח שבא למקום הע"ז והודה בפניה כגבי העגל שאמרו אליה אלהיך ישראל אבל שלא בנוכחות הע"ז בלא מעשה לא מחייב.

29. שעורי ר' דוד מסכת סנהדרין דף ס עמוד ב

תתכג) באומר אלי אתה, ובמגדף, דהוי באמירה, אי בעינן התראה שם אחד העובד ואחד המזבח וכו' והאומר לו אלי אתה. והנה במנ"ת (מ' כ"ו סק"ו) נסתפק, באומר לו אלי אתה, אי בעינן דוקא התראה, דבשאר עבודות ודאי דחייב סקילה דוקא עם התראה, אבל באומר לו אלי אתה, דחייב על אמירה, צ"ע אם צריך התראה. דהנה הכ"מ (עכו"ם פ"ב ה"ט) כתב, דמגדף חייב אף בלא התראה, כיון דאין בו מעשה, וכל דאין בו מעשה לא בעינן התראה. וכמו שכתב הרמב"ם (פ"כ מהל' עדות ה"ד) וז"ל, ואין לעדים זוממין שגגה, לפי שאין בה מעשה, לפיכך אין צריכין התראה. הרי דכל שאין בו מעשה, אין צריך התראה. והראב"ד שם (פ"ב מעדות ה"ד) אכן השיג עליו, וז"ל, א"א זה הטעם לא ידעתי מהו, ואם מפני שאמר הכתוב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה, א"כ מגדף לדעת חכמים לא יהא צריך התראה, עכ"ל. והיינו

דכיון דמגדף לדעת חכמים היינו מברך את השם, והוי נמי אין בו מעשה א"כ לא ליבעי התראה, ואכן הכ"מ כתב מחמת כן דבאמת מגדף אין צריך התראה.
וא"כ כתב המג"ח דלפי"ז אף האומר לו אלי אתה והמקבלו עליו לאלוה נמי כיון דאין בו מעשה אין צריך התראה.

תתכד) בע"ז דשייך בו מעשה, בעינן התראה אף באופן שאין בו מעשה
אכן באמת הדבר תמוה, דהעובד ע"ז במעשה, יהא צריך התראה, ובלא התראה אינו חייב, והעובד ע"ז בלא מעשה, כגון האומר לו אלי אתה, אין צריך התראה.
והיותר היה נראה, דכל חטא דשייך לעשות העבירה גם ע"י מעשה, א"כ ממילא גם באופן שעובר בלא מעשה נמי צריך התראה.
ודוקא בעדים זוממים דכל החטא הוי רק בלא מעשה, דלא שייך בו מעשה כלל, וכן במגדף כל החטא הוי רק בלא מעשה, בזה ס"ל להכ"מ דלא בעינן התראה.
[אבל בע"ז דהוי חטא דשייך בו ג"כ מעשה, א"כ אף באופן שעובר עליו בלא מעשה כגון שאומר לו אלי אתה, צריך התראה] וצ"ע.
אך בעצם דברי הכ"מ דהיכא דעובר באמירה אין צריך התראה, הקשה עליו במנ"ח שם משבועת שוא ומקלל וכו' ע"ש.

30. שערים מצויינים בהלכה

לפי שיצאה זביחה לידון בעבודות פנים, מנין לרבות השתחואה כו'. ע"י ברש"י דזביחה נכללה בשאר עבודות, ויצא מן הכלל ללמד על הכלל, שאין מחייב אלא עבודה הדומה לזביחה שהיא עבודת פנים, אבל השתחואה דלאו עבודה היא בפנים, מנין דחייבין גם עליה שלא כדרכה. וצ"ע דהא תנן במס' תמיד (פ"ז מ"א) בזמן שכה"ג נכנס להשתחות כו' נכנס והשתחוה ויצא, נכנסו אחיו הכהנים השתחוה ויצאו, ופי' הרא"ש אחר הקטרה נכנס להיכל להשתחות, ואין זה ביאה ריקנית, דהשתחואה היא. אך ע"י בתוס' במס' מנחות (כו: ד"ה להיכל) שהקשו ממשנה זו נכנסים להשתחות, אהא דאמר' שם שהנכנס להיכל לוקה ארבעים, ותירצו בשם ר"ת דצורך עבודה היא. וע"י ברמב"ם וכסף משנה (ביאה"מ פ"ב ה"ד) ובהגה' מהתוס' יו"ט (שם). ולפ"ז אין כאן קושיא, דאע"פ שאינה עבודה בפני עצמה, מ"מ צורך עבודה היא. וע"י בגמ' מגילה (כב:) ומובא ברש"י עה"ת (בהר כו-א) דאסרה תורה להשתחות בפישוט ידים ורגלים על האבנים חוץ מן המקדש.

31. מרגליות הים

יח. כד"א כי אתרו ביה קטלא כי לא אתרי ביה כרת קמ"ל. בס' מנחת אהרן כ' אין להקשות לפ"מ דקיי"ל התראת ספק לא שמיה התראה א"כ היכא משכחת קטלא בשחיטת חוץ הא הוי התראת ספק דנשאלין על ההקדש והוי חולין למפרע כמ"ש הרשב"א בב"ב ק"כ ע"ב שאם שחט קדשים בחוץ ונתחייב כרת ואח"כ הלך אל החכם ומצא לו פתח חרטה עקר את ההקדש מעיקרא ופטור מכרת. א"כ כרת משכחת לה כשלא נשאל על ההקדש אבל קטלא איך יתחייב הרי לקטלא בעי התראה ובזה הוי התראת ספק. די"ל שמשכחת לה ביורש שהביא קרבן שהפריש אביו בחייו דאי אפשר למשאל על הקדש אביו שכבר מת. ובלא"ה לא קשיא דמוקמינן אחזקתיה כמ"ש התוס' בגטין ל"ג א ד"ה אפקעינהו וע' טר"ו יו"ד הל' חלה סי' שכ"ג.

32. מרגליות הים

יט. דמחשבין מעבודה לעבודה. באה"י כ' האי מחשבה ר"ל דיבור כי לא יתכן שיתחייב מיתה על המחשבה דהא אמרינן בקדושין מחשבת ע"ז מצטרפת למעשה היינו להתחייב בידי שמים אבל בידי אדם צריך עדים והתראה וע' רש"י פסחים ס"ג א שכל מחשבות פגול קדשים מוצא בפה הוא וכ"כ התוס' ס"פ המפקיד מ"ג ב וע' תי"ט שם מ"ב ובמשל"מ הל' פסולי המוקדשין פ"ג ה"א באריכות.

33. גמרא הלכה ברורה

ציונים כ. ל. השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודה זרה, או להקטיר חלבה לע"ז, הרי זו אסורה.

(רמב"ם שחיטה ב, טו)

חיובו של אדם המחשב מעבודה לעבודה לע"ז

מתוך מהלך הסוגיה אין להסיק מסקנה ברורה האם המחשב מעבודה לעבודה לע"ז חייב מיתה.

בעל ליקוטי הלכות כותב שיש בענין זה מחלוקת אמוראים: רב פפא סובר שאין לחייבו מיתה אלא אם יש על כך לימוד מפסוק, ומכיון שהפסוק אינו נדרש לענין זה אלא לדעת רבא בר רב חנן, מכאן שאין מקור מוסכם על דעת כולם ממנו נלמד שהמחשב מעבודה לעבודה חייב מיתה.

מאידך סובר רב אחא בריה דרב איקא שהמחשב מעבודה לעבודה חייב מיתה לפי כולם ולא צריך לכך לימוד מיוחד, ואף לדעת ריש לקיש שאין הבהמה נאסרת מכל מקום האדם העובד חייב מיתה כמו מי שעובד להר, שההר אינו נאסר והוא חייב מיתה.

להלכה כותב בעל ליקוטי הלכות שאין להורגו מספק כיון שהדבר תלוי במחלוקת שאין לה הכרעה. לדעתו זוהי הסיבה שהרמב"ם השמיט את ההלכה בענין זה כיון שאין הכרעה וממילא אין לומר להלכה שחייב מיתה, אע"פ שפוסק שהבהמה אסורה. לעומת זאת כותבים התוספות במסכת ע"ז (דף כו, ב בד"ה איזהו) שההלכה כמו רב אחא בריה דרב איקא, כלומר שאף אם הבהמה אינה נאסרת, השוחט ומחשב מעבודה לעבודה לע"ז חייב מיתה.

זוהי גם שיטת המאירי שהשוחט חייב מיתה, וכן מובא הדין לחיוב במהרי"ק סימן קס.

I. ספר סדר יעקב עבודה זרה לד

רד"ה באומר. ואמר בלבו. מ"ק, מ' דסגי
זמחשבה. וע' רש"י מנחות ז: ד"ה אכל מחשבה, שכי
דמחשבת של"ש היינו הולאת דיבור וע"ש זטה"ק וכ"כ
רש"י זכחים מא: ד"ה תחילה (וע' גה"ש זכחים ד' ב.
תד"ה כל) וא"כ ה"נ ליסגי זמחשבה, ואולי דוקא צפיגול
ושלא לשמה צעי דיבור להפקיע ממה שעומד הוא,
להקריצו לשמה ולאכלו בזמנו, אכל כלשם ע"ז, אין זה
הפקעה מזהמת חולין וסגי זמחשבה כ"נ לפור. וי"ל
עוד דצפיגול המחשבה היא הפסולת מש"ה צעי דיבור,

חזנן זשחיתה לע"ז מעשה השחיתה הוא הפוסל והמחשבה
אינה אלא ייחוד השחיתה לע"ז, וסגי זמחשבה (וע' שיטה
סוף המפקיד ואכמ"ל). שו"ר זרש"ש סנה. ד' ס: העיר
קלם בזה וע"ש.

II. דף על הדף עבודה זרה דף לד עמוד ב

בגמ': באומר בגמר זביחה הוא עובדה.
וברש"י שחשב וכו' ואמר בלבו וכו' ע"כ. וכתב בספר מימיני מיכאל (ד' רכג): הנה במנחות (דף ב ב) כתב רש"י
בד"ה אבל מחשבה, דהך מחשבה דקדשים הוצאת דיבור בפה הוא, וכעין זה כתבו התוס' בב"מ (דף מג ב),
דמחשבת פיגול הוי בדיבור ולא בלב. ועי' ברש"י ש' סנהדרין (ס ב) דלמי שמצריך דיבור ולא סגי במחשבה, א"כ
ה"ה במחשבת עבודה זרה לא סגי בלא דיבור.
ואולי י"ל בדעת רש"י דשאני ע"ז דסגי במחשבה, על דרך מ"ש בקידושין (דף מ א), דבעבודה זרה הקב"ה
מצרף מחשבה למעשה.

III. מחשבה או דיבור

a) ספר ויקרא פרק ז: יח: ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אתו לא יחשב
לן פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה תשא:

- (a) רמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק יח:א]: "כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים
הרי זה עובר בלא תעשה שהרי הוא אומר לא יחשב."
(b) רמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק יג:א]: "שלש מחשבות הן שפוסלין את הקרבנות ואילו
הן מחשבת שינוי השם ומחשבת המקום ומחשבת הזמן מחשבת שינוי השם..."
(c) תוספות [זבחים דף ב/א סוף ד"ה כל] "ובפ' המפקיד (דף מג:): פירשתי הא דמחשבה פוסלת
בקדשים אי בדיבור הזבח נעשה [שלא] לשם או אפילו במחשבה"
(d) תוספות [בבא מציעא דף מג/ב ד"ה החורש לשלוח יד] "הך מחשבה הוי דבור כדיליף מעל
כל דבר וכן מחשבת פגול נמי הוי בדבור ולא בלב כדמוכח בפרק ב' דזבחים (דף ל.) ובפ"ק
דמנחות (דף ג:): ובפרק תמיד נשחט (פסחים דף סג.) ובפרק הנזקין (גיטין דף נד:): ובמקומות
אחרים פירשתי"
(e) רש"י [מנחות דף ב/ב:]: "אבל מחשבה דמינכרא - לכל שהוא מכזב לא הוי מחשבה הך
מחשבה דקדשים הוצאת דיבור בפה הוא כדאמרי' בבבא מציעא (ד' מד) על כל דבר פשע
לחייב על המחשבה כמעשה דאי לאו מוציאו בפה מחשבתו למאי נחייב לה:

(f) שיטה מקובצת [מסכת בבא מציעא דף מג/ב:]: ואין לתמוה על האי דקרי ליה לדבור במחשבה
דכהאי גוונא אשכחן במחשבת פגול דאף על גב דקרי ליה מחשבה וגמרינן לה בזבחים מלא
יחשב אפילו הכי בעינן דיבור כדמוכח בסוף פרק ב' דזבחים דפריך אלא מעתה חישב
שתאכלהו אש למחר דכתיב תאכלהו אש לא נופח הכי נמי דפגול ומשני אי דאפקיה בלשון
אכילה הכי נמי הכא במאי עסקינן דאפקיה בלשון הקטרה ולשון אכילה לחוד ולשון הקטרה
לחוד ואם היה הדבר תלוי במחשבה מה שייך לחלק בין מחשב בלשון אכילה למחשב בלשון
הקטרה. ועוד מדקאמר אי דאפקיה משמע דאיירי בדבור ... ואין לדקדק מהא דלא מייתי שם

ראיה מפגול דכל השנה דדילמא הא דנאמנין בכל מקום בפגולם במחשבה היינו בקרבן שלהם אבל בשל חברו לא היה נאמן אלא היכא דשמעניה. וכל הנך ראיות שהבאתי יש לדחות קצת שחישב לשון זה בלבד שתאכלהו האש למחר ובלשון לאכול מחברו. אי נמי בכל הנך מיירי שמוציא בפיו ולכך יש לילך אחר הלשון אף על פי שגם במחשבה בלבד הוי פגול. ...

א. רשימות שיעורים

(פ"ג מהל' עבודת כוכבים ה"ו) וז"ל המגפף עבודת כוכבים והמנשק לה והמכבד והמרבץ לפניו וכו' וכל כיוצא בדברי כבוד האלו עובר בל"ת שנא' ולא תעבדם, ודברים אלו בכלל עבודה הן, ואעפ"כ אינו לוקה על אחת מהן לפי שאינן בפירוש עכ"ל. משא"כ אליבא דהרמב"ן י"ל דליכא איסור ע"ז אא"כ מקבל בלבד את הע"ז לאלוהות, ולשיטתו י"ל דגיפוף ונישוק אסור משום איסור נתינת כבוד לע"ז והוי חלות איסור בפנ"ע של כיבוד ע"ז, אך אין זה חלות שם איסור עבודה זרה (386). (387)

ועיין במשנה "ואחד המקבלו עליו לאלוה והאומר לו אלי אתה", ובשלמא לפי הרמב"ן יש לפרש דמיירי שקיבל על עצמו לאלוה ומאמין בלבו שע"ז זו אלוה, ולכן חייב מיתה דזהו יסוד האיסור בעבודה זרה. אולם ע"ע לפי הרמב"ם שסובר דיסוד האיסור באיסורי עבודה זרה הוא במעשה עבודה לע"ז, ועובר העובר אף כשאינו מאמין בלבו שע"ז זו אלוה, ואילו כשמאמין באלוה וזולתו ית' הרי הוא עובר על מצות אמונה בה' ולא ד"לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני" אך אינו חייב מיתה משום כך, א"כ למה תנינא שהמקבלו עליו לאלוה והאומר לו אלי

אלוקיך וכו' (383). אך הרמב"ם סובר דאיסור עבודה זרה תלוי במעשה עבודה לע"ז ולא באמונה שבלב, וכן משמע ממש"כ הרמב"ם (פ"ב מהל' עבודה זרה ה"א) וז"ל עיקר הצווי בעבודת כוכבים שלא לעבוד אחד מכל הברואים לא מלאך ולא גלגל ולא כוכב ולא אחד מארבעה היסודות ולא אחד מכל הנבראים מהן ואף על פי שהעובר יודע שה' הוא האלהים והוא עובר הנברא הזה על דרך שעבד אנוש ואנשי דורו תחלה הרי זה עובר כוכבים וכו' עכ"ל. ומבואר דיסוד האיסור בעבודה זרה היינו לעשות מעשה עבודה לע"ז ולא באמונה בע"ז שמקבל עליו את הע"ז לאלוה, דאפילו אם העובר יודע שה' הוא האלוהים והוא עובר הנברא עבר באיסור עבודה זרה, ולהרמב"ם מעשה עבודה לע"ז מחייבת בלי קבלה בלב (384). אמנם נראה שהרמב"ן חולק על הרמב"ם בזה וסובר דיסוד האיסור בע"ז היינו שמקבל בלבו אלוה אחר, וע"י שעובר לע"ז מתגלה שקיבלו בלבו לאלוה, ולפי הרמב"ן משמע דהיכא שעובר ע"ז בלי קבלה ואמונה בלב שמקבל את הע"ז לאלוה אינו מתחייב משום עבודה זרה (385). ולפי"ז יתכן דיש נפ"מ בין הרמב"ם להרמב"ן באיסור גיפוף ונישוק שלא כדרכה דלרמב"ם גיפוף ונישוק מהווה חלות שם איסור ע"ז, וכמש"כ

את ישראל לעבור ע"ז ואין ישראל מקבל הע"ז בלבו לאלוה. וי"ל דמכיון שהעכו"ם מחשיב את מעשה הע"ז של ישראל כקבלה לאלוה אזי מצטרפת מחשבו למעשה עבודה זרה של ישראל וחל דין יהרג ואל יעבור, ועיין לקמן בשיעורים דף סא: תוס' ד"ה רבא.

(386) וכן משמע מדברי הרמב"ן (השגות למגן המצות ל"ת ה') שכתב בסוף דבריו וז"ל ועשיתי נמנה במצות כל עובר עבודה זרה שבמיתה לאו אחד אבל מגפף ומנשק בשלא כדרכה שהוא דין מיוחד ימנה לעצמו עכ"ל.

(387) ויתכן דנפ"מ לענין האם מגפף ומנשק לע"ז הוי יהרג ואל יעבור לשיטת דס"ל דדין יהרג ואל יעבור חל באכזרייהו דג' עבירות, דלפי הרמב"ם דהוי חלות איסור עבודה זרה חל דין יהרג וא"י, משא"כ לרמב"ן דהוי לאו בפנ"ע לכבד חפצא של ע"ז יתכן דליכא דין יהרג וא"י.

(383) ועיין ברמב"ם בספה"מ (מ"ע א') וז"ל המצוה הראשונה היא הצווי אשר צונו להאמין האלוהות והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאות והוא אמרו ית' אנכי ה' אלהיך וכו' עכ"ל. ובספה"מ (ל"ת א') כתב וז"ל המצוה הראשונה ממצות לא תעשה היא שהזהירו מהאמין האלהות לזולתו יתעלה והוא אמרו ית' לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני עכ"ל. ומבואר דמצות אמונה בה' והאיסור להאמין באלוהות וזולתו הוי המצוה הראשונה במגין עשה ול"ת, וזה יסוד התורה וכמש"כ הרמב"ם פ"א מהל' יסוה"ת ה"ו וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר וכו' כופר בעיקר שזהו העיקר הגדול שהכל תלוי בו עכ"ל.

(384) ועיין במנחת חינוך (מצוה כו אות א').

(385) ועיין בשיעורים לקמן דף סא: ד"ה איתמר וכו'. וי"ל ע"פ הרמב"ן למה חל דין יהרג ואל יעבור כשאנס עכו"ם

כוונת המדרש נכון כסאך מאז שעד זמן "אז ישיר משה" גברה כח הסט"א לעשות נסים ונפלאות למעלה מפמליא של מעלה, ומ"אז" נכון כסאך שאין כוחם מגיע למעלה.

וביאור הענין, שבהתוסף רוח קדושה בעולם ע"י מסירות נפש של כלל ישראל וקידוש שם שמים ברבים אז נתבטלה קצת רוח הטומאה וכח הסטרא אחרא אשר כל יניקתה מהתרבות הטומאה על ידי עוברי עבירה. ועל כן כשצוה הקב"ה (בשלח יד, טו) "דבר אל בני ישראל ויסעו" ונכנסו ישראל לתוך הים במסירות נפש לקיים צווי ה', נתרבתה הקדושה ובטלה שליטת כח הטומאה במה שלמעלה מפמליא של מעלה. [וכן מצינו בתולדות כלל ישראל שבכל תקופה של מסירות נפש וקידוש השם ברבים נתבטל קצת כח הטומאה, ולפיכך לא היו נביאי השקר בישראל בזמן בית שני אף שנמצאו קודם חורבן הבית הראשון שהיה רק זמן קצר לפני בנין הבית השני, והיינו שעל ידי מסירות נפשם של דניאל בגוב האריות, וחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם נבוכדנצר, נתבטל כח הטומאה להעביר את ישראל מדרך ה' על ידי תחבולת נביאי השקר]

ולוא דמסתפינא הייתי אומר שבמשך הדורות נתבטל גם כח השדים והמזיקים וכח הכישוף שהיו בימי חז"ל עד שלכאורה אינם בנמצא בזמן הזה [ועיי' תוסי' יומא עז: ד"ה משום שיבתא, רוח רעה השורה על הידים וכי' ומה שהעולם אין נזהרין עכשיו בזה לפי שאין אותה רוח רעה שורה באלו המלכיות, כמו שאין נזהרין על הגילוי ועל הזוגות, עכ"ל], והיינו משום שע"י המאות והאלפים מבני א"ל חי שמסרו נפשם על קדושת השם נתבטל כח הסט"א בזה קימעא קימעא. וכן כח עין הרע ודיבוקים ג"כ שכמעט לא נראה בינינו, כיון שבזמן גזירות שמד ורדיפות והריגות לא

(טו,א) אז ישיר משה ובני ישראל וגר,

ובמדרש רבה (פרשה כג) הדא הוא דכתיב (תהילים צג, ב) "נכון כסאך מאז מעולם אתה", אייר ברכיה בשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה לא נתישב כסאך וכי' עד שאמרו בניך שירה לכך נאמר נכון כסאך מאז [אז ישיר משה], עכ"ל. וצריך ביאור מאחר שכסא כבוד היה מעולם שהרי הוא מזי' הדברים שנבראו קודם בריאת העולם (כדאי' בנדרים לט:), א"כ איזה תוספת תכונה נעשה לכסא הכבוד בשעת קריעת ים סוף.

ונראה ע"פ מה שאמרו חז"ל (סנהדרין סז:): למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה, והפירוש פמליא של מעלה היינו שרי מעלה הממונים על הנהגת הטבע, והיינו שנתן הקב"ה כח להאדם שהוא בעל בחירה לנגד חוקי הטבע. ועיי' בספר החינוך (מצוה ס"ב) שדייק שאמרו רק פמליא של מעלה ולא גזירת מעלה, והיינו שכח הכישוף רק לשנות סדרי הטבע לפי שעה ולא להתערב ברצון של מעלה. אמנם מצינו שחרטומי מצרים עשו מעשי כשפים חוץ לדרך הטבע, שהרי עשו ממש כמופתי משה (אלא שגבר כח הקדושה של משה רבינו), ונמצא שכוחם היה למעלה מפמליא של מעלה, [י"ל שזה היה קודם קריעת ים סוף אבל אחר קריעת ים סוף נתבטלו קצת כחות הטומאה ונשאר רק הכח להכחיש פמליא של מעלה ולא רצון של מעלה. ומה שמצינו חרטומים בנבוכדנצר (דניאל ב, ב), אין זה ענין חרטומים של מצרים אלא שם מושאל לפותרי חלומות, כמו שמצינו שגם פרעה קרא לחרטומים לפתור חלומו.] והו

מעדו קרסולי עם ישראל מאמונתם בהקב"ה וקדשו שם שמים ברבים, נתבטלה הטומאה. ואדרבא, אחר כל תקופה של מסירות נפש נתוספה הקדושה ונתרבו תורה ויראה, כמו שמצינו שאחר ההשמדות של מסע הצלב היתה תקופת הזוהר של בעלי התוס', וגדולי האחרונים אשר מפיחם אנו חיים הרביצו תורתם אחר גזירת ת"ח"ט"ט. וגם ריבוי ספסלי בתי מדרש שבזמננו, וההתמסרות ללמוד תורה מתוך הדחק הנמצאת גם אצל הנשים (שזה כמה מאות שנה שלא נהיה כדבר הזה), הם תוצאות מהתגברות כח הקדושה ע"י החורבן האחרון שעבר על ראשנו, ובמסירות נפשם של בני ישראל נתבטלה קצת רוח הטומאה ונתרחבו גבולי הקדושה!

ג. ספר שיחות מוסר [תשל"א:כה]

וגדולה מזו מצינו בסנהדרין (כ"ו ע"ב), החשוד על העריות נאמן להעיד על האשה שנתקדשה, שהרי אוסרה עליו, ופריך בגמ' פשיטא, ומשני "מהו דתימא הא עדיפא לי' דכתי' מים גנובים ימתקו, קמ"ל דכמה דקיימא הכי שכיחא לי", הרי שיש סברא לומר שנוח לו שיפסקו את דינה לא"א, בכדי שיהיו "מים גנובים" מצויים לו, ואף שהוא עצמו יודע שאינה א"א ושקר העיד בה, מ"מ כיון שמוחזקת לא"א בעיני הבריות, הרי"ז גדר שיכול לפרצו, עד כדי כך טבעו של אדם מתאוה לפרוץ את הגדרים, עד שמסוגל לבנות לעצמו גדר דמיונית בכדי שיוכל לעשות בה פרצות. ועפ"י ת"כברים הללו נוכל להבין ענין חטא דבעל פעור, שאמרו חז"ל (סנהדרין סד א') "הנצמדים לבעל פעור, כצמיד פתיל", והרי אין לך עבודה זרה מאוסה ומעוררת געל נפש כמותה, כמו שאמרו (שם) "במה עובדין לזו - אוכלים חרדים ושותים שכר ומתריזין בפניה", ואיך באו ישראל לידי כך, וכיצד נמשכו ונצמדו אליה. אלא נראה שכן משיכתה של ע"ז מאוסה זו, שאין בה שום גדרים, הכל פרוץ והפקר, אין דבר בעולם שחייבים לכבדו, ואין מושג או ערך בעולם שצריך להתייחס אליו בדרך ארץ, וכומרי הע"ז הזו המציאו ע"ז שכל עבודתה היא ביזויה, וכל המרבה לבזות הרי"ז משובח, וכמו שאמרו בגמ' (שם), "מעשה בסכטא בן אלם שפער בפניה וקנח בחוטמה, והיו משרתי ע"ז מקלסין אותו ואומרים לו מעולם לא הי' אדם שעבד לזו בכך", יעו"ש.

ד. דף על הדף מסכת סנהדרין דף ס עמוד ב

במשנה: הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתה. כתב בבאר מים חיים (פר' ואתחנן), 'והודיענו בזה, כי אף שבזיון גדול הוא לפעור עצמו נגדו, והיה הוה אמינא לומר כי אין שייך עבודה זרה, ואדרבה הוא מגנה ומבזה לעבודת אלילים, קמשמע לן כיון שזו היא עבודתה הרי ח"ו מתעלית בזה שעובדין לה. וזה היה טעות ישראל בהצמדם לבעל פעור, כי לרוב התאוה שהתאוו לבנות מואב, והם לא היו נשמעין להם עד אחרי האיל הלך אחר צו לעבוד לפעור, חשכו עיניהם לחלוק בזה על קבלת משה רבינו בתורה שבעל פה. ואמרו כיון שזה בזיון גדול הוא לעבודה זרה, הרי אדרבה ודאי מצוה דמצוה הוא לעשות לה כזאת לגנותה ולבזותה. וכמאמר חז"ל (להלן קו, א), בשעה שאמר לה השמיעי לי הוציאה יראתה מתוך חיקה ואומרת לו עבוד לזה. אומר לה הרי יהודי אני. אומרת לו ומה איכפת לך כלום מבקשים ממך אלא פיעור וכו'. הרי שבזו נלכדו ברשתם במה שסברו כי אין זו עבודה, אדרבה מצוה הוא. וידוע מה שפסק הרמב"ם ז"ל, שאם אמר חכם על מצוה דרבנן שהיא מן התורה הרי זה עובר בבל תוסיף וכו'. ומכל שכן האומר על עבירה דאורייתא שהיא מצוה דאורייתא ודאי עובר בזה בלא תעשה. ועוד שהוסיפו בזה על המצות לא תעשה שאמר אל תפנו אל האלילים שלא לפנות אליהם כלל. והם הוסיפו והתכוונו לביישה ולבזותה לפעור את עצמם אליה. והכל היה נמשך מתאוותם לזנות אל בנות מואב, הטעה היצר הרע את עיניהם להוסיף מצוה מן העבירות החמורות. אבל באמת שח"ו לא היתה כוונתן לעבדה בשום אופן.